

Käsiteltävä tässä kokouksessa

§ 222

Lausunto Museovirastolle valtakunnallisesti arvokkaiden arkeologisten kohteiden (VARK)inventoinnista

HEL 2023-002991 T 00 01 06

Päätös

Kaupunginhallitus päätti antaa Museovirastolle seuraavan lausunnon:

Helsinkiin sijoittuvia ehdotettuja VARK-kohteita on yhteensä 16.

Kaupunginhallitus toteaa, että VARK-alueiden valikoinnissa näkyy Helsingin alueen erityispiirteet rannikolle sijoittuvana, 1500-luvulla perustettuna kaupunkina. Ehdotetuissa alueissa korostuu erityisesti kaupungin edustalla sijainneen Viaporin linnoituksen kolmelle vuosisadalle sijoittuva historia, jonka aikana linnoitus on laajentunut nykyisin Suomalinnana tunnetuilta pääsaariltaan Helsingin edustan muille saarille ja manneralueelle. Helsingin ehdotetut VARK-alueet sijaitsevat kaikki kolmea poikkeusta (Kårböle, Kronprins Gustav Adolfin hylky ja Lauttasaaren 1800-luvulla linnoitetut niemet) lukuun ottamatta jo aikaisemmin määritellyillä valtakunnallisesti merkittävillä rakennetuilla kulttuuriympäristöalueilla (RKY).

Kaupunginhallitus katsoo, että kohteiden valinta on riittävä ja ehdotetut alueet edustavat hyvin sitä muinaisjäännöstyyppien kirjoa, joka Helsingin alueella esiintyy.

Kohteiden maankäytöllisestä tilanteesta kaupunginhallitus toteaa, että inventoinnissa esitetyt, muinaisjäännösrekisteriin perustuvat arkeologiset kokonaisuudet on pääosin tunnistettu Helsingin yleiskaavassa 2016 ja annettu niiden suojelua koskevat kaavamääräykset.

Mustavuoren linnoitteiden pohjoisosa sijoittuu vireillä olevan Östersundomin osayleiskaavan alueelle ja inventoinnin kohteet otetaan suunnittelussa huomioon. Suurin osa kohteista on suojeltu asemakaavoissa osana virkistys- ja luonnonsuojelualueita.

Kivikon länsi- ja pohjoisosissa ja Länsi-Herttoniemen vanhan puolustusvarustuksen alueella yleiskaava mahdollistaa maankäytön muutoksen, jolloin inventoinnin kohteet otetaan jatkossa huomioon mahdollisissa kaavamutoksissa. Linnoitusvyöhykkeen suojelutavoitteiden ja kaupunkirakenteen tiivistämisen yhteensovittaminen ovat tulevien maankäytön muutosten haasteita. Vanhankaupungin VARK-alueen ra-

jauksen laajentamista RKY-alueeksikin osoitetun Kuninkaankartanon-saaren ja ympäristön alueelle olisi mahdollisuuksien mukaan tutkittava.

VARK-hankkeen kohdevalikoiman lukuisimman muinaisjäännöstyypin muodostavat Helsingin osalta sotahistorialliset muinaisjäännökset, joiden suuri osuus on kaupungin historiallisten vaiheiden näkökulmasta ymmärrettävä. Valinta on tehty harkiten ja kohteet muodostavat yhdessä Helsingin RKY-kohteiden kanssa vaikuttavan kokonaisuuden.

Kaupunginhallituksella ei edellä mainitun ohella ole muuta huomautettavaa inventoinnin sisällöstä.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Lisätiedot

Tanja Sippola-Alho, kaupunginsihteeri, puhelin: 09 310 36154
tanja.sippola-alho(a)hel.fi

Liitteet

- 1 Lausuntopyyntö 28.2.2023, saate
- 2 Lausuntopyyntö 28.2.2023
- 3 Lausuntopyyntö 28.2.2023 sv
- 4 Helsingin kaupunginmuseon lausunto
- 5 Kaupunkiympäristön toimialan lausunto VARK

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Otteet

Ote
Lausunnon pyytäjä

Otteen liitteet
Esitysteksti

Päätösehdotus

Päätös on ehdotuksen mukainen.

Esittelijän perustelut

Museovirasto on pyytänyt 28.2.2023 Helsingin kaupungin lausuntoa valtakunnallisesti arvokkaiden arkeologisten kohteiden inventoinnista 14.4.2023 mennessä. Lausunto pyydetään antamaan lausuntopalvelussa tai toimittamaan Museoviraston kirjaamoon. Asiasta on saatu kaupunkiympäristön toimialan ja kaupunginmuseon lausunnot. Kaupunginmuseon lausunto kattaa alueellisena museoviranomaisena myös Keski-Uudenmaan kuntien kohteita, joista kaupunki ei lausu. Esitys on saatujen lausuntojen mukainen.

Valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventointi laaditaan maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 22 §:ssä tarkoitettujen valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaiseksi valtakunnalliseksi inventoinniksi. MRL:n nojalla valtion viranomaistoiminnassa ja alueiden käytön suunnittelussa tulee ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja edistää niiden toteutumista.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet konkretisoituvat pääasiassa kaavoituksessa, siltä osin ja sillä tavoin kuin kunkin kaavamuodon tehtävä ja tarkoitus edellyttävät ja mahdollistavat. VARK-alueiden valintakriteereinä ovat olleet kulttuurihistoriallinen merkittävyys, tutkimuksellinen merkittävyys, yleisyys tai harvinaisuus, arkeologinen monimuotoisuus, ympäristö ja maisema sekä säilyneisyys.

Valtakunnallisilla alueidenkäytön tavoitteilla ei ole välittömiä oikeudellisia vaikutuksia yksittäisen rakennusluvan, poikkeamisluvan tai suunnittelutarveratkaisun myöntämisedellytyksiin. VARK-alueiden kohdekohtaiset oikeusvaikutukset yksittäiseen rakennushankkeeseen tai maankäyttöön muutoin syntyvät MRL:n mukaisessa kaavoitusprosessissa ja perustuvat eri kaavatasojen sisältövaatimuksiin sekä käsiteltäessä kiinteitä muinaisjäännöksiä muinaismuistolain mukaisesti. Muinaismuistolaki suojelee edelleen myös VARK-alueiden ulkopuolella olevia kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Helsingissä sijaitsevat, inventoinnissa ehdotetut VARK-kohteet ovat seuraavat:

- 100890 Hamnsundet
- 100359 Helsingin Lauttasaaren 1800-luvulla linnoitetut niemet
- 101063 Herttoniemen fajanssitehdas
- 100751 Humallahti
- 101013 Itä-Villinki
- 100310 Kivikon linnoitteiden VARK-alue
- 100889 Kronprins Gustav Adolf
- 101210 Kårböle (Kaarela)
- 100309 Mustavuoren linnoitteiden VARK-alue
- 100455 Suomenlinnan muinaisjäännökset
- 100951 Tukikohta 1914:62 (Länsi-Herttoniemi)
- 101133 Tukikohta IV:1 (Kivikko)
- 101209 Tykkipatteri 70 (Kontula)
- 100335 Vallisaari ja Kuninkaansaari
- 100974 Vanhakaupunki
- 100787 Vartiokylän linnavuori

Ainoana Helsingin esihistoriallisena VARK-alueena on listaukseen valittu Humallahden pronssikautinen hautaröykkiö. Helsingin seudun keskiaikaista menneisyyttä edustavat Vartiokylän Linnavuori ja Kårbölen

kylä. Merkittävä asutushistoriallinen muinaisjäännös on myös 1500-luvulla perustetun Helsingin kaupungin ensimmäinen sijaintipaikka Vanhassakaupungissa. Herttoniemen 1700-luvulla perustettu fajanssi-tehdas oli Suomen alueella lajinsa ensimmäinen.

Suomenlinnan muinaisjäännöksiin kuuluu saariryhmän linnoitettujen saarien lisäksi myös vedenalaisia upotteita sekä laivojen hylkyjä. Viaporin linnoituksen painopiste siirtyi 1800-luvulla nykyisen Suomenlinnan itäpuolelle Valli- ja Kuninkaansaariin ja lännessä linnoitus laajeni Lauttasaaren eteläisiin ja läntisiin niemiin. Itä-Villingin saarelle rakennettiin rannikkolinnake Viaporin linnoituksen meririntaman laajennuttua ensimmäisen maailmansodan aikana. Samaan aikaan tehtiin myös listauksessa olevat Länsi-Herttoniemen, Mustavuoren ja Kivikon maarintaman linnoitetut tukikohdat. Viimeksi mainittuun tukikohtaan liittyvät myös VARK-alueet Tukikohta IV:1 sekä tykkipatteri 70.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Lisätiedot

Tanja Sippola-Alho, kaupunginsihteeri, puhelin: 09 310 36154
tanja.sippola-alho(a)hel.fi

Liitteet

- 1 Lausuntopyyntö 28.2.2023, saate
- 2 Lausuntopyyntö 28.2.2023
- 3 Lausuntopyyntö 28.2.2023 sv
- 4 Helsingin kaupunginmuseon lausunto
- 5 Kaupunkiympäristön toimialan lausunto VARK

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Otteet

Ote
Lausunnon pyytäjä

Otteen liitteet
Esitysteksti

Tiedoksi

Kaupunginmuseo
Kaupunkiympäristön toimiala

Päätöshistoria

Kaupunkiympäristön toimiala 16.3.2023

HEL 2023-002991 T 00 01 06

Kaupunkiympäristön toimiala antaa seuraavan lausunnon kaupunginhallitukselle:

VARK-hankkeen tuloksena on valmistunut valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventointi. VARK tulee olemaan osa valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita, joiden tavoitteena on valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden ottaminen huomioon kaavoituksessa ja muussa maankäytön suunnittelussa. Inventoinnin pohjalta on tunnistettu ne arkeologiset kohteet, jotka kuvaavat mahdollisimman kattavasti Suomen menneisyyttä alueellisesti, ajallisesti ja temaattisesti.

Valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventointi laaditaan maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 22 §:ssä tarkoitettujen valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) mukaisesti. Tavoitteilla ei ole välittömiä oikeudellisia vaikutuksia yksittäisen rakennusluvan, poikkeamisluvan tai suunnittelutarveratkaisun myöntämisedellytyksiin; niiden oikeusvaikutukset syntyvät kaavoitusprosessissa.

Hankkeen pohja-aineisto muodostuu Museoviraston muinaisjäännösrekisterin ohella Haagin yleissopimuksen luettelon ja UNESCO:n maailmanperintöluettelon kohteista sekä maakuntakaavoihin tärkeiksi tai arvokkaiksi merkityistä kohteista. Inventoinnin pohja-aineisto sisältää yli 4 000 kiinteää muinaisjäännöstä, mikä vastaa 11 % kaikista muinaisjäännösrekisterin kiinteistä muinaisjäännöksistä. Kohteiden merkittävyyden arvioinnissa käytettyjä kriteereitä ovat kulttuurihistoriallinen merkittävyys, tutkimuksellinen arvo, yleisyys/harvinaisuus, arkeologinen monimuotoisuus, ympäristö ja maisema sekä säilyneisyys.

Uudenmaan maakuntakuvauksessa todetaan, että maakunnalle on ominaista monipuolinen historiallinen toiminta, jonka seurauksena alueelle on muodostunut runsas ja tyypeiltään rikas joukko historiallisen ajan arkeologisia kohteita. Helsingin osalta inventoinnissa on todettu merkittäviksi 17 aluetta, joihin sisältyy 56 muinaisjäännösrekisterin kohdetta. Arkeologisesti merkittäviksi arvioiduista kohteista yli puolet ajoittuu keskiaikaa nuoremmalle historialliselle ajalle.

Vanhin valtakunnallisesti arvokkaaksi todettu kohde on Suomen arkeologian syntyvaiheisiin liittyvä Humallahden pronssikautinen hautaröykkiö. Vanhempien kohteiden joukossa ovat myös Kårbölen (Kaarela) keskiaikainen kyläpaikka, Vartiokylän linnavuori sekä 1500-luvulle ajoittuva Helsingin Vanhakaupunki. 1700-luvun laajaa linnoitusvaihetta edustavat Suomenlinnan VARK-alue lukuisine kohteineen, joista osa on vedenalaisia sekä Vallisaaren ja Kuninkaansaaren VARK-alue.

1800-luvun linnoituslaitteista mukana ovat Lauttasaaren 1800-luvulla linnoitetut niemet (Länsiulapanniemi; Särkiniemi ja Veijarivuorenniemi. Suurimman yhtenäisen kohderyhmän muodostaa ensimmäisen maailmansodan aikainen Helsingin maa- ja merilinnoitus, joka oli osa Pietarin turvaksi suunniteltua ja vuosina 1914–1918 rakennettua puolustusjärjestelmää. Linnoituksen tukikohdista inventointiin on sisällytetty Kivikon, Mustavuoren, Kontulan ja Länsi-Herttoniemen linnoituslaitteita. Linnoituksen meririntamaa edustaa Itä-Villinki. Muut arvokkaiksi todetut kohteet ovat Hamnsundetin väyläeste, linjalaiva Kronprins Gustav Adolfin hylky sekä Herttoniemen fajanssitehtaan jäännökset.

Inventoinnissa esitetyt muinaisjäännösrekisteriin perustuvat arkeologiset kokonaisuudet on pääosin tunnistettu Helsingin yleiskaavassa 2016 ja annettu niiden suojelua koskevat kaavamääräykset. Mustavuoren linnoitteiden pohjoisosa sijoittuu vireillä olevan Östersundomin osayleiskaavan alueelle ja inventoinnin kohteet otetaan suunnittelussa huomioon. Suurin osa kohteista on suojeltu asemakaavoissa osana virkistys- ja luonnonsuojelualueita. Kivikon ja länsi- ja pohjoisosissa ja Länsi-Herttoniemen vanhan puolustusvarustuksen alueella yleiskaava mahdollistaa maankäytön muutoksen, jolloin inventoinnin kohteet otetaan jatkossa huomioon mahdollisissa kaavamuutoksissa. Linnoitusvyöhykkeen suojelutavoitteiden ja kaupunkirakenteen tiivistämisen yhteensovittaminen ovat tulevien maankäytön muutosten haasteita. Vanhankaupungin VARK-alueen rajauksen laajentamista RKY-alueeksi osoitetun Kuninkaankartanonsaaren ja ympäristön alueelle olisi mahdollisuuksien mukaan tutkittava.

VARK-hankkeen kohdevalikoiman lukuisimman muinaisjäännöstyyppin muodostavat Helsingin osalta sotahistorialliset muinaisjäännökset, joiden suuri osuus on kaupungin historiallisten vaiheiden näkökulmasta ymmärrettävä. Valinta on tehty harkiten ja kohteet muodostavat yhdessä Helsingin RKY-kohteiden kanssa vaikuttavan kokonaisuuden. Kaupunkiympäristön toimialalla ei edellä mainitun ohella ole huomautettavaa inventoinnin sisällöstä.

Lisätiedot

Sakari Mentu, arkkitehti, puhelin: 310 37217
sakari.mentu(a)hel.fi